

СЕМАНТИКА

УДК 81'37

DOI: [https://doi.org/10.17721/um/54\(2024\).5-22](https://doi.org/10.17721/um/54(2024).5-22)

Юлія БРАЇЛКО, канд. філол. наук, доц.

ORCID ID: 0000-0001-5203-7479

e-mail: brailko.iuliia@nncise.org.ua

Полтавське відділення

ННЦ “Інститут судових експертиз

ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса”, Полтава, Україна

Наталія КИСЛА, канд. філол. наук,

провід. наук. співроб.

ORCID ID: 0000-0001-5137-6647

e-mail: kysla.nataliia@nncise.org.ua

Полтавське відділення

ННЦ “Інститут судових експертиз

ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса”, Полтава, Україна

НОМІНАЦІЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В РІЗНОСТИЛЬОВОМУ ДИСКУРСІ

Вступ. *Збройна агресія Російської Федерації проти України триває вже понад десятиліття, а її повномасштабний період – більш ніж два роки, проте українські мовці так і не виробили відповідного мілітоніма. І в наукових джерелах, і в масмедіа досі тривають дискусії стосовно доречності термінів “війна”, “збройна агресія”, “повномасштабне вторгнення”, “конфлікт” тощо для маркування цієї події. Визначено номінації російсько-української війни в різностильовому українському дискурсі, проаналізовано специфіку функціонування та прагматику таких лінгвальних одиниць.*

Методи. *Для вивчення номінацій сучасної російсько-української війни застосовано комплекс методів: за допомогою методу вибірки сформовано показчик таких найменувань, лінгвостилістичний метод дав змогу простежити особливості функціонування мілітонімів у текстах різних стилів, компонентний аналіз уможливив встановлення семантичних складників цих назв, контекстуальний і дискурсивний*

аналіз – вияв їхньої прагматики, завдяки описовому методу висвітлено результати дослідження.

Результати. З'ясовано, що в українському законодавстві до 24 лютого 2022 р. послуговувалися терміном “антитерористична операція”. Цей же термін був основним лексичним маркером поточних воєнних подій в Україні у текстах різних стилів 2014–2018 рр. Після 2018 р. в медіадискурсі закріпився термін “ООС”, у розмовному, публіцистичному й художньому дискурсі здебільшого продовжували використовувати аббревіатуру “АТО”. Поступово в юридичний обіг, а згодом і в науковий і публіцистичний дискурс увійшов фактонім “збройна агресія Російської Федерації [проти України]”. Попри широку палітру найменувань сучасних воєнних подій у розмовному й художньому дискурсі домінує передовсім лексема “війна”.

Висновки. Одні й ті ж події, явища, процеси можна назвати по-різному. І такі номінації можуть бути інформаційною збрєю як українців у війні проти російського агресора, так і збрєю російської пропаганди. Безперечно, справою часу є добір і утвердження в українському дискурсі мілітоніма на позначення сучасних воєнних дій. Вочевидь, він буде кількокомпонентним, а з огляду на проведене дослідження зазначимо, що ключовою у його структурі має стати лексема “війна” як найуживаніша сучасними мовцями для маркування збройної агресії РФ проти України від 2014 р. й дотепер.

Ключові слова: мілітонім, війна, збройна агресія, повномасштабне вторгнення, конфлікт, АТО, ООС.

Вступ

Збройна агресія Російської Федерації проти України триває вже понад десятиліття, а її повномасштабний період – більш ніж два роки, проте українські мовці так і не виробили відповідного мілітоніма. І в наукових джерелах, і в масмедіа досі тривають дискусії стосовно доречності термінів “війна”, “конфлікт”, “збройна агресія”, “повномасштабне вторгнення” тощо для маркування цієї події.

Специфіку функціонування названих термінів науковці-лінгвісти досліджували побіжно. Наприклад, Т. Вільчинська [Вільчинська, 2017], С. Мельник, О. Назаренко й В. Сікорська [Мельник, Назаренко, & Сікорська, 2023], О. Тепла [Тепла, 2023] висвітлили особливості мовної репрезентації концепту “війна”

в сучасному українському медіадискурсі; Я. Пилипенко зробила акцент на демаркації понять “воєнний конфлікт”, “збройний конфлікт” та “війна” [Пилипенко, 2017].

Методи

Для вивчення номінацій сучасної російсько-української війни застосовано комплекс методів: за допомогою методу вибірки сформовано показник таких найменувань, лінгвостилістичний метод дав змогу простежити особливості функціонування мілітонімів у текстах різних стилів, компонентний аналіз уможливив виявлення семантичних складників цих назв, контекстуальний і дискурсивний аналіз – вияв їхньої прагматики, завдяки описовому методу висвітлено результати дослідження.

Результати

В українськомовному сегменті найпопулярнішого у світі довідкового видання “Вікіпедія” сучасні події в Україні названо “російсько-українською війною” та “російською збройною агресією проти України”, а її етапи – “російським збройним вторгненням в Крим”, “війною на Сході України / на Донбасі”, “широкомасштабним вторгненням Росії в Україну” (ВнСУ, РУВ). В українському законодавстві до 24.02.2022 послуговувалися терміном “антитерористична операція”, уперше експлікованим на позначення воєнних подій 2014 р. в таємному рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 13.04.2014 “Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України” (УП). 30.04.2018 у правовому полі з’явився номен “операція Об’єднаних Сил” (УВГ).

За нашими спостереженнями, у текстах різних стилів 2014–2018 рр. основним лексичним маркером поточних воєнних подій в Україні була сполука *антитерористична операція* та відповідна аббревіатура *АТО*, семантика яких вийшла за апелятивні межі (“комплекс скоординованих спеціальних заходів, спрямованих на попередження, запобігання та припинення терористичної діяльності, звільнення заручників, забезпечення безпеки населення, знешкодження терористів, мінімізацію наслідків терористичної діяльності” (ЗУ2)) і набула онімних конотацій. Наприклад: *У Слов’янську триває антитерористична операція*

під керівництвом відповідного центру Служби безпеки України (lb.ua, 13.04.2014); Біля Верхньоторецького відбувся інтенсивний бій сил АТО з терористами, які атакували українські укріплені позиції (tsn.ua, 14.11.2015); *АТО – це чудова можливість перевірити стосунки й зрозуміти, хто тобі друг* (М. Сурженко); *Та світ розділився межею “АТО”, / І мирне життя стало казкоподивом* (Н. Погребняк); – *Привіт з АТО! – Зав’южені снігами, / Морозну стужу п’ють бійці грудьми* (Г. Онацька). І хоча 2018 року відбулися зміни в законодавстві й до офіційно-ділового вжитку ввійшла назва *операція Об’єднаних сил*, однак у розмовному, публіцистичному й художньому дискурсі здебільшого продовжували використовувати абревіатуру *АТО*, вочевидь, як найбільш зручну й милозвучну. Новим же найменуванням, зазвичай орфографічно модифікованим, послуговувалися передовсім медіа, які з опертям на офіційні джерела повідомляли про хід воєнних дій, або науковці – дослідники відповідного воєнного періоду: *У Донбасі в понеділок, 30 квітня, антитерористична операція (АТО) офіційно закінчується і стартує Операція об’єднаних сил (ООС)* (zn.ua, 30.04.2018); *Не обов’язково називати війною, не обов’язково оголошувати Московії війну, а вести правовий режим воєнного стану хоча б на тих територіях, де зараз здійснюється Операція об’єднаних сил* (radiosvoboda.org, 02.05.2018); *Операція Об’єднаних сил може проводитися паралельно з антитерористичною операцією – одне другому зовсім не заважає* (novynarnia.com, 27.04.2018); *Лекцію-бесіду <...> про історію становлення підрозділу, його чин під час АТО, ООС та теперішньої широкомасштабної війни проти одвічного московського ворога провів представник хорунжої служби 12-ї бригади особливого призначення “Азов” друг “Доцент”* (nubip.edu.ua, 11.04.2024); *Метою статті є встановити політико-правові засади проведення Операцій об’єднаних сил в Україні шляхом аналізу відповідних нормативно-правових документів національного законодавства* (А. Трофименко).

Про домінування в українському дискурсі назви *АТО* свідчить і поява похідного слова *атовець* і відсутність похідних від абревіатури *ООС*: “Антитерористична операція спричинила

появу пов'язаних із нею слів. Спочатку утворили специфічну ініціальну аббревіатуру *АТО*, у якій поєднали перші звуки префікса **анти-** прикметника *терористична* та іменника *операція*. Згодом з'явилися однослівні назви учасників *АТО* – *АТОшник* (*атошник*) і *АТОВець* (*атовець*), напр.: <...> обіцяну “верхами” землю *АТОшникам* фактично не виділяють <...> (Україна молода, 01.12.2015); Центр допомоги *АТОВцям* створили на Черкащині (Про село, 08.10.2015); На Вінниччині протези *атовцям* роблять з пластикових кришок; У Ватутіному зустріли *АТОВця*, який більше року перебував на фронті (Нова доба, 18.09.2015) <...>” [Городенська, 2015, с. 127].

Зазначимо, що найменування *антитерористична операція АТО*, *операція Об'єднаних сил* навряд чи можна назвати вдалими, оскільки в них не актуалізовано ні семантики агресії, ні безпосередньо самого агресора, натомість акцентовано на семантиці спротиву. Так само недоречним є називання нинішніх воєнних подій конфліктом / російсько-українським конфліктом, що спостерігалось передовсім у публіцистичних і наукових текстах періоду 2014–2022 рр., до повномасштабного вторгнення, напр.: *На дванадцятому місяці “український конфлікт” може бути оцінений швидше як “затяжна війна”, а не заморожений конфлікт або спроба дійти компромісу* (niss.gov.ua); *Мінські домовленості не зупинили конфлікту на сході України* (razumkov.org.ua); *Отже, євроінтеграційний дрейф Києва від зони “привілейованих інтересів” Москви – головна причина нинішнього російсько-українського конфлікту* (razumkov.org.ua); *Дитинство під прицілом: права дитини в умовах збройного конфлікту на сході України* (ДПП); *Злочини без покарання: порушення прав людини під час збройного конфлікту на сході України* (ОГ).

Згідно з 20-томним Словником української мови, війна – це “1. Організована збройна боротьба між державами, народами або ж збройними угрупованнями всередині країни. 2. перен. Стан ворожнечі між ким-небудь; суперечка, сварка з кимсь; боротьба” [https://sum20ua.com/?page=468&searchWord=війна&wordid=14510]; конфлікт – “1. Зіткнення протилежних інтересів, думок,

поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка // Ускладнення в міжнародних відносинах, що може призвести до збройної сутички” [Конфлікт]. Тобто узуальне значення слова *конфлікт* не передбачає збройного протистояння. У юридичному ж трактуванні й зокрема в міжнародному праві ключовим критерієм розмежування термінів *війна* та *збройний конфлікт* є учасник відносин: так, учасниками війни можуть бути лише суверенні суб’єкти міжнародного права (держави), що й зумовлює необхідність виконання певних додаткових дій міжнародного характеру: офіційне оголошення початку війни, припинення дії двосторонніх договорів і дипломатичних відносин тощо. А от поняття збройного конфлікту є загальним, у правовому полі воно передбачає, що сторонами цього протистояння можуть бути не лише держави, а й неурядові та інші групи населення всередині держави [Пилипенко, 2017]. Тобто поняття війни містить у собі семантику збройного конфлікту, тоді як збройний конфлікт не завжди актуалізує семантику війни. Маркування подій 2014–2024 рр. в Україні як збройного конфлікту великою мірою зміщує акценти на внутрішнє протистояння громадян. Нині таке найменування є ідеологемою російського пропагандистського дискурсу, який намагається заперечити збройну агресію РФ проти України, репрезентуючи її як внутрішній громадянський конфлікт.

Ще виразнішим маркером російської пропаганди є мілітонім *спеціальная военная операция* чи його скорочені відповідники *СВО / спецоперація*. Проте вжиток таких найменувань може свідчити і про стилістичний засіб іронії, що стає своєрідним мовним показником опору. Так, у вірші Я. Чорногуза “«Спецоперація» Пуйла” графема “лапки” та пейоративно-оцінний антропонім у заголовку, а потім зміст безпосередньо тексту поезії сигналізують саме про іронію:

*Стоять будівлі, вицент розбиті –
Без газу і води й тепла.
Летять “цукерки” нашим дітям –
Ракети дядечка Пуйла.
Кривавий слід за небокраєм*

*На пекло рай перетворив.
Вервечки біженців безкраї –
Жінок, дітей, людей старих.
Воронки у красивім гаю,
Тріщать пожежі навкруги...
То “у солдатиків” так грає
Народ “наш братній, дорогий”.*

<...>

*Усе воює безугаву,
Аж доки трісне вся по швах!
У цю страшну, лиху годину
Роздерло землю нашу зло.
Її загарбать в домовину
Узяти хоче “брат” Пуїло.
Його солдатам вбить дитину –
Раз плюнуть, “дружнє” дасть тепло.*

<...>

*Трублять Москви пропагандони –
Спецоперація іде!
Летить брехня через кордони,
Але не вірять їй ніде.
Війну страшну супроти волі
Веде імперія рабів (litgazeta.com.ua, 16.12.2022).*

Процитований вірш побудовано на антитезі “спецоперація – війна”, у межах якої реалізуються додаткові антитези: “цукерки – ракети”, “рай – пекло”, “вбить – «дружнє» дасть тепло”, “воля – рабство” тощо. Завдяки цьому стилістичному засобові автор увиразнює експресію іронії й акцентує семантику війни, збройної агресії РФ.

Поступово в юридичний обіг, а згодом і в науковий та публіцистичний дискурс увійшов фактом “збройна агресія Російської Федерації [проти України]”, як-от у Законі України “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях” № 2268-VIII від 18.01.2018 зазначено: <...> у преамбулі слова “в районі проведення

антитерористичної операції” замінити словами “в районі відсічі збройної агресії Російської Федерації, зокрема в районі проведення антитерористичної операції” <...> (ЗУ3). Такий самий термін функціює у Кримінальному кодексі України (Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, розпочатої у 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, <...> а також глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, <...> караються виправними роботами на строк до двох років або пробацийним наглядом на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк (стаття 436⁻² (ККУ)), в інших нормативно-правових актах: напр., у Законі України № 2265-ІХ від 22.05.2022 “Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну” (ЗУ1) та ін.

Відповідно й у наукових працях широко застосовують фактонім “збройна агресія Російської Федерації [проти України]”. Водночас часто спостерігаємо вживання навіть в одному тексті синонімічних назв на кшталт російсько-українська війна, збройне вторгнення Росії в Україну, агресивна війна, російська агресія, збройна російська агресія, війна та ін., що свідчить про процес вироблення в академічному дискурсі відповідного найменування: *І лише після початку повномасштабної збройної російської агресії проти України в лютому 2022 року демократичні держави та світові лідери почали досить повільно та мляво усвідомлювати загрози <...>. А завадила їм у належній підготовці до такої війни насамперед відсутність <...> бажання <...> визнати російсько-українську війну, що триває з 2014 року <...>. Однак західні держави знову зробили вигляд, що вони нібито “не помітили” збройного вторгнення Росії в Україну. <...> Саме через нерішучість західних лідерів російське керівництво, зваживши можливі “здобутки” та*

“втрати”, наважилось на планування **агресивної війни** проти України та втілення цього зухвалого і підступного плану. <...> для багатьох українців **російська агресія** переставала бути очевидною, а **війну**, напівприхована фаза якої тривала майже вісім років, багато хто з них свідомо “не помічав” або ж **війною** не вважав. І лише після початку повномасштабної збройної російської агресії проти України в лютому 2022 року демократичні держави та світові лідери почали досить повільно та мляво усвідомлювати загрози, що постали не лише перед Україною, а й перед усією європейською спільнотою та навіть усім людством (КВ).

Питання стосовно позначення того, що відбувається в Україні в останнє десятиліття, спробували розв'язати Центр стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки й Інститут масової інформації, які у квітні 2023 р. оприлюднили короткий “Словник термінології щодо подій в Україні”, у якому запропоновано назви **російське вторгнення (агресія, напад) в Україну, російсько-українська війна** (СТ). Однак, як свідчить сучасний український дискурс, ці найменування є дискусійними. Так, А. Печерський зазначає, що вживання в текстах різних стилів словосполучень **російсько-українська війна / українсько-російська війна** указує на країни, між якими відбувається збройне протистояння (Україна і Росія), але не актуалізує значення жертви й агресора, даючи змогу окремим громадсько-політичним діячам, фахівцям у галузі масмедіа знімати відповідальність з агресора або перекладати таку відповідальність на жертву. Журналіст пропонує вживати ці назви “після того, як війна стала історією”, коли “вже існуватиме загальносвітовий юридично закріплений консенсус щодо природи й характеру війни та її винуватців” [Печерський, 2022].

У публіцистичних, наукових текстах подибуємо інші конструкції, які, на наш погляд, цілком відтворюють об’єктивну дійсність і чітко вказують на ініціатора й жертву війни: *92-гу добу триває велика визвольна війна українського народу* (armyinform.com.ua); *Триває Велика визвольна війна українського народу проти російських агресорів...* (www.ukrslowo.net); *Велика*

визвольна війна українського народу проти російської країни-терориста триває і ситуація на фронті залишається вкрай напруженою (horol.com.ua); І Туреччина, котру *справедлива оборонна війна України* спонукає зрікатися дипломатичної рівноваги між Києвом і Москвою та стати активним учасником цього нового альянсу, спроможного, сподіваємося, втримати світ від сповзання у хаос і безвихідні кризи (svobodanews.com); *Жорстока, несправедлива, загарбницька війна* безжалісно забирає краєвих синів України (obodivskagromada.gov.ua); Зокрема, протестувальники заявляють, що *війна проти України – ганебна, несправедлива, загарбницька війна, розв’язана російськими нацистами* (volynnews.com); Відмінниця навчання Марта Бодачевська взялася за вагомий соціальний проєкт – це відгук на буремні події, які відбуваються в Україні, а саме *несправедлива, загарбницька війна з боку російської федерації* (nltu.edu.ua); Власне, якщо навіть відкинути морально-етичну сторону питання (*триває несправедлива загарбницька війна, яку росія розв’язала без жодної причини*), залишаються два важливі моменти (world.novyny.live). Якщо ж ідеться про період від 24.02.2022, то його зазвичай характеризують прикметником повномасштабний [напад, вторгнення, війна]: *Неспровокований (широкомасштабний) напад російської федерації на український народ і державу Україна* провокує незворотні зміни в усіх сферах життя українського суспільства (ШП); *Неспровокований широкомасштабний напад Російської Федерації, що є продовженням воєнних дій, розпочатих у 2014 році*, докорінно змінив світовий порядок, і відповідно міжнародні політичні процеси (ІЛ); *Згадати все: яким був рік повномасштабного вторгнення Росії в Україну* (А. Поя, life.pravda.com.ua, 23.02.2023); *Рік тому, 24 лютого 2022 року, російські війська почали повномасштабне вторгнення в Україну* (eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu, 24.02.2023); *Повномасштабна війна Росії проти України* стала великим суспільним потрясінням (cedos.org.ua); Уже сьогодні серед знакових тактичних епізодів

повномасштабної війни можна назвати битву за Київ (24 лютого – 1 квітня 2022 року) (winp.gov.ua).

Попри широку палітру найменувань сучасних воєнних подій українські мовці в повсякденному мовленні послуговуються, за нашими спостереженнями, передовсім словом *війна*. Зокрема, утрадиційнилися формулювання *після початку війни, пішов на війну, учасник війни* тощо. Так само художній дискурс засвідчує майже виняткове вживання цієї лексеми для маркування нинішньої російської агресії й української відсічі ворогові: *Тільки не пиши мені про війну...* (П. Вишебаба); *Кажете, в Європі три покоління не бачили війни такої інтенсивності* (І. Старовойт); *Потяг їхав собі, / Невпинно наближаючись / До поки ще далекої / Станції “Війна”* (М. Пономаренко); *Україна занурилась в морок. Війна* (Р. Харитонова); *Випробування нам війною / Дано на силу почуття; То не грім в небесах – / Гул війни сіє жах, / Посивіли над Києвом хмари* (Я. Чорногуз); *Чи зможеш заховатись від війни, / заходячи у трави й бур'яни, / а надовкола неймовірна тиша? / <...> / Плаче Україна. / То ж зовсім не сховатись від війни* (В. Клічак); *Ось тобі раз – / Донбас. / Ось тобі на – / Війна; Що б там не було – ти завжди повертайся з війни* (Л. Горова); *< ... > Десять усередині зупинився час / Десять усередині зачалася смерть / Тепер я знаю що в мене вкрала війна – / Те що залишається під повіками / Тепер знаю чого не вкраде ніколи – / Вміння їх опускати* (О. Куценко); *кутаємося у покривало війни / сидимо на воєнній дієті / на сніданок у нас війна / війна на обід на вечерю / війна ллється нам із очей / стирає підшви наших важких черевиків / залазить скіпками під шкіру і починає гноїтися* (Д. Гладун); *Весна заплакана... Бо у війну родилась...* (Н. Габінська); *Літери йдуть на війну / складаються в слова які ніхто не хоче вимовляти / речення підриваються на мінах / історії обстрілюють системами залпового вогню* (Л. Панасюк). Деякі письменники вживають займенниково-іменникове словосполучення ця війна: *Ця війна не знає умовностей <...>* (М. Романюк); *гряде з кінцесвіття дитя / цією війною*

можливо убите й почате < ... > (М. Кіяновська); *Не бійся, – говорить він, – ти нікого не втрапиш / у **цій війні*** (К. Бабкіна); <...> ***війна** ця невічна / як і зима / що відступить* (А. Дністровий); <...> *я не забуду жодного дня **цієї війни*** (Т. Власова); <...> *колись **ця війна** закінчиться* (І. Мітров). Період від 24.02.2024 у поезії М. Пономаренко марковано сполукою повномасштабна війна: *Ця розмова відбулася / Років за 10 до повномасштабної війни* <...>.

У вірші Ю. Стаховської спостерігаємо й поетичну рецепцію нинішніх подій як початок Третьої світової війни: *Поки я підіймаюсь прадавніми сходами на вершину гори, / де в церкві жертovníк двох світових воєн, / а навколо наливаються кров'ю виноградники – / люди зробили великий ковток **третьої***.

Подієва семантика війни в українському художньому дискурсі часто реалізується водночас із акцентуванням на часових параметрах:

– війна почалася: <...> *тиждень ми чекали на **війну** / і знову сушили сухарики / які день за днем з радістю їли наші діти / коли сухарики закінчилися / несподівано прийшла **війна*** (А. Дністровий); *В моєму селі почалася **війна** / Розбитими в друзки старими дахами, / Хатами, що чорні дими видихали, / Сусідським будинком без танку й вікна* (Г. Бокшань);

– війна триває: *Усі готуються до **війни**, яка триває далі* (С. Жадан); *Дядьку, хватайтеся за надію, іде **війна*** (М. Романюк); *Днів стільки, скільки йде **війна*** (Я. Черногуз); *Одинадцятий день **війни**. В укритті обіймаю сина < ... >* (Н. Гармазій); *Звуки сирени. А страшно, чи ні, / Проживши два місяці в справжній **війні**, / Коли тридцять днів ти живеш у підвалі, / Бо весь Маріуполь вже “завоєвали”* (Н. Попко); *У двадцять першій столітті, в Європі, під час **війни** / дружба – це тримати своїх в обіймах думок, / молитись за них з твого безпечного місця* (І. Викирчак);

– війна закінчиться: *Запроси в Україну до нас гостей, / всіх, кого зустрінеш на чужині, / ми покажемо кожному **по війні**, / як ми вдячні за спокій своїх дітей* (П. Вишебаба); *Коли*

закінчиться *війна*, / То пролунає у етері, / Що ти – розвалювач імперій, / Вкраїно, волі сторона!!! (Я. Черногуз); Лелеки добру звістку принесуть: / “Кінець *війні*, ми ворога здолали!” (О. Горголь-Ігнат'єва); Колись закінчиться *війна*. / Сусідів в нас більше не буде (Є. Красніченко); Вишневі ліки п'ю від болю / Й вимолюю кінця *війни*... (Н. Габінська);

– війна – вимір часу: Стрічка часу перервалася, трісла / під ножем, із іменем страшним – “*війна*”. / Розколовся час на “до *війни*” і “після”... (В. Яремчук); мій одяг уже ніколи не буде таким / як був до *війни* <...> (А. Дністровий).

Письменники надають виразну негативну оцінку “цій війні”, виражену насамперед прикметниками – атрибутивами й предикативами: дурна *війна*; бридка огидна слизька диявольська (Б. Боба-Дига); хижа *війна* (І. Ковальчук); остання найгірша *війна* (М. Савка); *війна* безглузда (О. Бевзюк); *війна* страшна, *війна* ця клята (Я. Черногуз); *війна* – кістлява і столика (О. Ретіна).

Дискусія і висновки

Мова визначає світогляд своїх носіїв, за допомогою тих чи тих лінгвальних засобів можемо не лише осмислювати, але й конструювати дійсність. Як бачимо з проаналізованих прикладів, одні й ті ж події, явища, процеси можна назвати по-різному. І такі номінації можуть бути інформаційною зброєю як українців у війні проти російського агресора, так і зброєю російської пропаганди. Безперечно, справою часу є добір і утвердження в українському дискурсі мілітоніма на позначення сучасних воєнних дій. Висловимо припущення, що він буде кількомакомпонентним, а з огляду на проведене дослідження зазначимо, що ключовою у його структурі має стати лексема *війна* як найуживаніша сучасними мовцями для маркування збройної агресії РФ проти України від 2014 р. і дотепер.

Внесок авторів: Юлія Браїлко – концептуалізація, збір мовного матеріалу, написання, редагування; Наталія Кисла – концептуалізація, збір мовного матеріалу, написання, редагування.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

ВнСУ – Війна на сході України. https://uk.wikipedia.org/wiki/Війна_на_сході_України.

КВ – Колісник В. (2022). Агресивна війна проти України та руйнація світового правопорядку: причини і головні засоби реагування на тлі історичних паралелей. *Вісник Конституційного суду України*, 3–4, 115–128.

ДД – Данильчук, Д. *Війна, що змінила мову: росія з малої літери, легітимізація матюків*. <https://chytomo.com/chomu-vsi-pyshut-rosiia-z-malenkoi-a-matiuky-staly-normoiu-u-zmi-sposterezhenia-linhvista/>.

ДПП – Біда, О. А., Блага, А. Б., Мартиненко, О. А., Пархоменко П. І., Статкевич, М. Г., & Тарабанова, С. В. (2016). *Дитинство під прицілом : права дитини в умовах збройного конфлікту на сході України*. КИТ. https://www.helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/03/Preview_Child_Pid_Prizilom.pdf.

ЗУ1 – Закон України “Про заборону пропаганди російського нацистського тоталітарного режиму, збройної агресії Російської Федерації як держави-терориста проти України, символіки воєнного вторгнення російського нацистського тоталітарного режиму в Україну” № 2265-IX від 22.05.2022. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-20#Text>.

ЗУ2 – Закон України “Про боротьбу з тероризмом” № 638-IV від 20.03.2003. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

ЗУ3 – Закон України “Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях” № 2268-VIII від 18.01.2018. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19#Text>.

ККУ – Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

ІЛ – Ілько, Л. М. (2023). Перспективи вступу країн Західних Балкан до Європейського Союзу на сучасному етапі. *Вісник наукової думки студентів факультету суспільних наук Ужгородського національного університету*, 12, 49–51. <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/58650>.

МФ – Мовний фронт: як правильно говорити і писати про війну. <https://osvitanova.com.ua/posts/5468-movnyi-front-ia-k-pravylni-hovoryty-i-pysaty-pro-viinu>.

ОГ – Одогов О., & Гриценко Н. (2018). Злочини без покарання: порушення прав людини під час збройного конфлікту на сході України.

Східноукраїнський центр громадських ініціатив. <https://totalaction.org.ua/books/32>.

РУВ – Російсько-українська війна (з 2014). [https://uk.wikipedia.org/wiki/Російсько-українська_війна_\(з_2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Російсько-українська_війна_(з_2014)).

СТ – Словник термінології щодо подій в Україні. <https://spravdi.gov.ua/slovnuk-terminologiyi-shhodo-podij-v-ukrayini/>.

УВГ – Указ Верховного головнокомандувача “Про затвердження рішення РНБО «Про широкомасштабну антитерористичну операцію на території Донецької та Луганської областей»” від 30.03.2018 р. № 116/2018.

УП – Указ Президента України “Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»”. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/405/2014#Text>.

ШП – Шуляк, І. (2022). Англійсько-українські мовні контакти у сучасній науковій парадигмі під час війни. *Українська філологія в контексті розвитку європейської наукової думки: матеріали всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю присвячені 85-річчю від дня народження професора Дмитра Бучка (10–11 листопада 2022 року)* (с. 63–66). Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/28082>.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Вільчинська, Т. (2017). Концепт “війна”: особливості мовної об’єктивації у газетному тексті. *Лінгвістичні студії*, 34, 110–114.

Городенська, К. (2015). Атошник чи атовець? *Культура слова*, 83, 127. <http://dspace.nbu.gov.ua/bitstream/handle/123456789/112512/23-Horodenska.pdf?sequence=1>

Конфлікт. <https://sum20ua.com/?page=1386&searchWord=конфлікт&wordid=43842>

Мельник, С. М., Назаренко, О. М., & Сікорська, В. Ю. (2023). Мовна репрезентація концепту “війна” в сучасному українському медіадискурсі. *Philological education and science: transformation and modern development vectors* (с. 446–467). “Baltija Publishing”. <http://baltija publishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/297/8542/17835-1?inline=1>

Печерський, А. (2022). Як мова конструює реальність війни. <https://armyinform.com.ua/2022/08/26/yak-mova-konstruyuye-realnist-vijny/>

Пилипенко, Я. (2017). Демаркація понять “воєнний конфлікт”, “збройний конфлікт” та “війна”. *Вісник НТУУ КПІ. Політологія. Соціологія. Право*, 1/2 (33/34), 143–146. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2017.1/2\(33/34\).152571](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2017.1/2(33/34).152571)

Тепла, О. (2023). Концепт “війна” в лінгвокультурологічному аспекті (на матеріалі публіцистичного дискурсу). *International journal of philology*, 14, 3, с. 92–100. [http://dx.doi.org/10.31548/philolog14\(3\).2023.010](http://dx.doi.org/10.31548/philolog14(3).2023.010)

REFERENCES

Conflict. <https://sum20ua.com/?page=1386&searchWord=konflikt&wordid=43842> [in Ukrainian].

Horodenska, K. (2015). Atoshnyk or atovets? *The Word Culture*, 83, 127 [in Ukrainian]. <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/112512/23-Horodenska.pdf?sequence=1>

Melnyk, S. M., Nazarenko, O. M., & Sikorska, V. Yu. (2023). Linguistic representation of the “war” concept in modern Ukrainian media discourse. *Philological education and science: transformation and modern development vectors* (pp. 446–467). “Baltija Publishing” [in Ukrainian]. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/297/8542/17835-1?inline=1>

Pecherskyi, A. (2022). The way the language constructs the reality of war [in Ukrainian]. <https://armyinform.com.ua/2022/08/26/yak-mova-konstruyuye-realnist-vijny>

Pylypenko, Ya. (2017). Demarction configures “military conflict”, “armed conflict” and “war”. *National Technical University of Ukraine Journal. Political science. Sociology. Law*, 1/2 (33/34), 143–146 [in Ukrainian]. [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2017.1/2\(33/34\).152571](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2017.1/2(33/34).152571)

Tepla, O. (2023). The concept of “war” in the linguistic and cultural aspect (based on the material of publicistic discourse). *International journal of philology*, 14, 3, (pp. 92–100) [in Ukrainian]. [http://dx.doi.org/10.31548/philolog14\(3\).2023.010](http://dx.doi.org/10.31548/philolog14(3).2023.010)

Vilchynska, T. (2017). Concept “War”: Peculiarities of Lingual Instantiation in Newspaper. *Linguistic studies*, 34, 110–114 [in Ukrainian].

Отримано редакцією збірника / Received: 12.04.24

Прорецензовано / Revised: 14.05.24

Схвалено до друку / Accepted: 17.05.24

Iuliia BRAILKO, PhD (Philol.), Assoc. Prof.

ORCID ID: 0000-0001-5203-7479

e-mail: brailko.iuliia@nncise.org.ua

Poltava Branch of National Scientific Center “Hon. Prof. M. S. Bokarius

Forensic Science Institute”, Poltava, Ukraine

Nataliia KYSLA, PhD (Philol.), Leading Researcher

ORCID ID: 0000-0001-5137-6647

e-mail: kysla.nataliia@nncise.org.ua

Poltava Branch of National Scientific Center “Hon. Prof. M. S. Bokarius

Forensic Science Institute”, Poltava, Ukraine

NOMINATIONS OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR IN MULTI-STYLE DISCOURSE

Background. *The article identifies the nominations of the Russian-Ukrainian war in the texts of different styles; it analyzes the functional specifics of the concepts “war,” “armed aggression,” “full-scale invasion,” “conflict,” “ATO,” “JFO,” “Russian-Ukrainian war,” etc.*

The armed aggression of the Russian Federation against Ukraine has been going on for more than a decade, and its full-scale period is more than three years, but Ukrainian speakers have not yet developed a suitable militonym. Both in scientific sources and in the mass media, there are still ongoing discussions about the appropriateness of the concepts “war,” “armed aggression,” “full-scale invasion,” “conflict,” etc. to mark this event.

Methods. *A complex of the following methods has been used to study the nominations of the modern Russian-Ukrainian war: an index of such names has created using the selection method; the linguistic stylistic method has made it possible to trace the peculiarities of the functioning of militonyms in texts of different styles; component analysis has enabled the identification of semantic components of these names; contextual and discursive analysis have allowed us to identify their pragmatics; thanks to the descriptive method the results of the research are highlighted.*

Results. *It has been found that the concept “anti-terrorist operation” was used in Ukrainian legislation until February 24, 2022. The same concept was the main lexical marker of current military events in Ukraine in texts of various styles from 2014–2018. After 2018, the concept “JFO” became fixed in the media discourse, and the abbreviation “ATO” continued to be mostly used in colloquial, journalistic, and artistic discourse.*

The factonym “armed aggression of the Russian Federation [against Ukraine]” has gradually entered the legal circulation, and later also the scientific and journalistic discourse.

Despite the wide palette of names of modern military events, the lexeme “war” dominates the colloquial and artistic discourse.

Conclusions. The same events, phenomena, processes can be called differently. And such nominations can be an informational weapon of Ukrainians in the war against the Russian aggressor, as well as a weapon of Russian propaganda. Undoubtedly, it is a matter of time to select and establish in the Ukrainian discourse the militonym for the designation of modern military actions. We will make an assumption that it will be multi-component, and in view of the conducted research, we will note that the lexeme “war” should be the key one in its structure, as it is the most used by modern speakers to mark the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine from 2014 to the present day.

Key words: militonym, war, armed aggression, full-scale invasion, conflict, ATO, JFO.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; у рішенні про публікацію результатів.